

Štefan Ukmar

SKUPNA VAŠKA LASTNINA - JUS

Izvor skupne vaške lastnine sega v daljno preteklost slovenskega človeka, čeprav zasledimo to obliko lastnine zlasti pri nemško govorečih skupnostih.

Ko so se določena plemena ali skupine ljudi naselile na določenem kraju, so zemljišča, primerna za obdelavo, razdelili med družine; pašniki, gozdovi, mlake, struge rek itd. pa so ostali nerazdeljeni, ker so služili celotni skupnosti: nastala je skupna vaška lastnina. Tako je bilo tudi na Kontovelu.

Na Primorskem imenujemo to obliko lastnine gmajna iz nemščine die Gemeinde. Uporabljajo se tudi izrazi *komunela*, v Istri *contrada* ali *komunala*. V nekaterih vaseh je v rabi stara slovenska beseda *srenja* - skupnost.

Na Kontovelu je v uporabi latinska oblika *jus*. To je pravica, ki jo imajo jesarji na srenjski ali skupni lastnini.

Jus so upravljali vaški župani s pomočjo odbora, ki so ga običajno sestavljali starejši in ugledni vaščani. Pravico do jusa so dedovali samo moški člani družin, ki so sestavljale srenjo. Ko se je v vas naselila nova družina, si je morala prislužiti pravico do jusa z delom ali jo je morala plačati.

Prvi pisni podatki o kontovelskem jusu in o njegovi pravici segajo v leto 1795. Takrat je avstrijskim deželam vladal Franc II., vnuk Marije Terezije. Cesarska vlada je določila, da je treba zmanjšati število verskih objektov v državi, ker jih ta ni mogla vseh vzdrževati.

Tako je mestna vlada v Trstu odločila, da bo cerkvico, poimenovano po sv. Roku ali sv. Mariji od *Salbije*-della Salvia, prodala na javni dražbi. Vaški odbor so takrat sestavljali vaški župan Andrej Daneu, Lazar Štoka, Primož Daneu, Ivan Štoka in Matija Regent. Ti so zaprosili mestno vlado, naj prodajo opusti, z utemeljitvijo, da so skozi stoletja Kontovelci cerkev zgradili in jo vzdrževali. Mestna vlada je odgovorila, da mora pač izvajati zakon, tako je bila na Kontovelu napovedana javna dražba za 19. januar 1796, in sicer od 10. do 12. ure. Neki Antonio Danelon je pisno ponudil 100 goldinarjev; Andrej Daneu pa v imenu vaške skupnosti 101 goldinar. Tako je cerkev, ki stoji ob cesti s Kontovela na Prosek, postala last vaške skupnosti.

mas: um 20to Junial. 1795.

All' Eccelso Cef: Regg: Governo
di Trieste.

Supplica.
Delli

Andrea Daneu, Cafaro Stocha,
Priny Daneu, Stefano Papet,
Gio: Stocha, e Mattio Gegerst,
Decano, Sindici, e Guardiani della
Comunità di Contovello a nome
della Stepa.

Perchè vi compiacia in via gra-
tia conceder loro quanto
si intruffa

(1)

№ 2021.
247.

Eccelso Governo!

Li Cottosonilli Decano, e Villici della Com-
munità di Contovello, essendo venuti
in cognizione, esser stato villaggiato
l'ordine per la vendita al Pubblico
Incanto della Capella Campespe no-
minata la Beata Vergine della del-
la Valvia sotto il Dittetto della loro
Comunità, supplicano a nome di
questo quest' Eccelso Cef: Regg: Go-
verno, perchè in via gratia si
compiaccia, far sospendere la ven-
dita Stepa, e lasciare detta Ca-
pella a loro commune beneficio,
e vantaggio per le seguenti ra-
gioni, perchè

1.º non essendo più vicina di questa al:
cuna altra Chiesa, nella quale,
in caso di qualche incendio, tanto
in Contovello, quanto in Propacco

(2)

*Domači jus naproša, 20. junija 1795, vladne organe, naj prekličejo dražbo in prepustijo
Novo cerkvico vaški skupnosti*

V letih 1822-27 je mestni magistrat iz Trsta odredil popis vseh nepremičnin in seveda njihovih lastnikov v tržaški občini. Takrat dobimo prvi seznam jurske imovine na Kontovelu. Gmajna in redki gozdovi obsegajo površino 200 hektarjev, nekaj zemljišč je v vasi ali v neposredni bližini: pri Lokvi, na Hribu, na Dlanji vasi in Frned pod njo, Mlaka, Frned pod cerkvijo, parceli na Kamencah in za Cerom (Cjarom) ter Frned na Upuki. V lasti kontovelske srenje je tudi majhen vrt na Mokolanu, pod hišo št. 180, ki ga obdeluje župnik, in dve stavbi: pritlični prostor zraven farovža, bivališče mežnarja in cerkva sv. Marije od *Salbije*. Popis vseh nepremičnin na Kontovelu je bil dokončan 6. novembra 1827, pri tem je seveda

sodeloval vaški odbor, ki je bil tako sestavljen: Bortolo Štoka, župan, Lazar Štoka, Martin Štoka in Anton Daneu, odborniki.

V tistih letih se uvaja na območju tržaške občine zemljiška knjiga, to je knjiga lastnikov nepremičnin. Urejena je zelo natančno, številni zakoni in odloki urejajo potek vpisov, tako da posestniki lahko uzakonijo svojo pravico na podlagi dokumentov ali večstoletne posesti. Leta 1834 je vsa prej omenjena imovina vknjižena. Za ta zgodovinski korak je poskrbel odbor v imenu skupnosti. Sestavljalo ga je pet mož: župan Matija Starc, Martin in Matija Štoka, Lazar Starc in Jakob Cijak. Ker so vpisi potekali v italijanščini, je bila imovina vknjižena pod nazivom "la Comune di Contovello". Vpisi so bili začasne narave, ker je sodišče, ki je vodilo postopek, dodelilo triletni rok za morebitne pritožbe in dokazovanja: kdorkoli se je namreč

popo ripporsi li Santi Sacramenti, e
le Sacre Cappelle in salvo, nonche
gl'effetti più gelosi, e soggetti a fa-
cile combustione, come successe nel
incendio avanti due anni in Pro-
seco, all'occasione del quale il Cf:
Jesù: Mudaro ricorro, e pose in
salvo in detta Capella li Protocol-
li, e Scritture Mubali, perche
2° in caso di qualche male epidemico,
popono colla ricettarsi, e tenere
separati gl'ammalati, & infetti,
onde non abino comunicazio-
ne con li sani, Perche finalmente
3° in caso di qualche perurpione li ful-
mine nella loro Chiesa Sacramen-
tato, come già avanti molti anni
successe, popo questa Capella servi-
re per li Divini Uffizj fino al rista-
bilimento

(3)

abitamento dello Spagnuola, non avendo
come disero, vicino al nuovo Ex: filiale,
nello quale in ogni tempo, e stagione
con miglior incomodo popolaro concorre:
m.

Unisca delle quali ragioni rinnovano le
loro feride affante, e sperano venire
spanditi nel riflesso maxime, che l'
intrinseco valore di detto Capello è
si tenue, che poco o nulla può sollevar
la Capo di Religione, all'incontro
poi il lasciarlo a commune beneficio,
e utilità della loro Comunità, della
quale rest'altro ad antiquo fu eretto, e
mantenuta, ed in capo a sollievo di
quello di Propecco è un'animare, e
consolare il suddito, e sempre più in-
ferrovarlo pel di lui Sovrano, le rifles-
siva superandità.

Trieste li 20 giugno 1795.

Inghen 22 Giugno 1795.
 + Viceré di Andrea Danen Decano
 + Viceré di Agaro Stocha Sindaco
 + Viceré di Jemmy Danen Sindaco
 + Viceré di Neffus Propel Quaricario
 + Viceré di Gio: Stocha Quaricario
 + Viceré di Mattia Regenti
 Io Antonio di Jemmy con pregato degli e fui del. alle Com.
 Butro Locatelli con pregato del.

(4)

Misurazione, e Stima de Materiali.

Della Chiesetta intit. la Madonna della Salvia, posta in Contovello sulla Strada, che va a Prosecco, eseguita da noi infrascritti per ordine della Es. Reg. Sup. Direzione delle Fab. di Trieste.
Contovello 16 Giugno 1795.

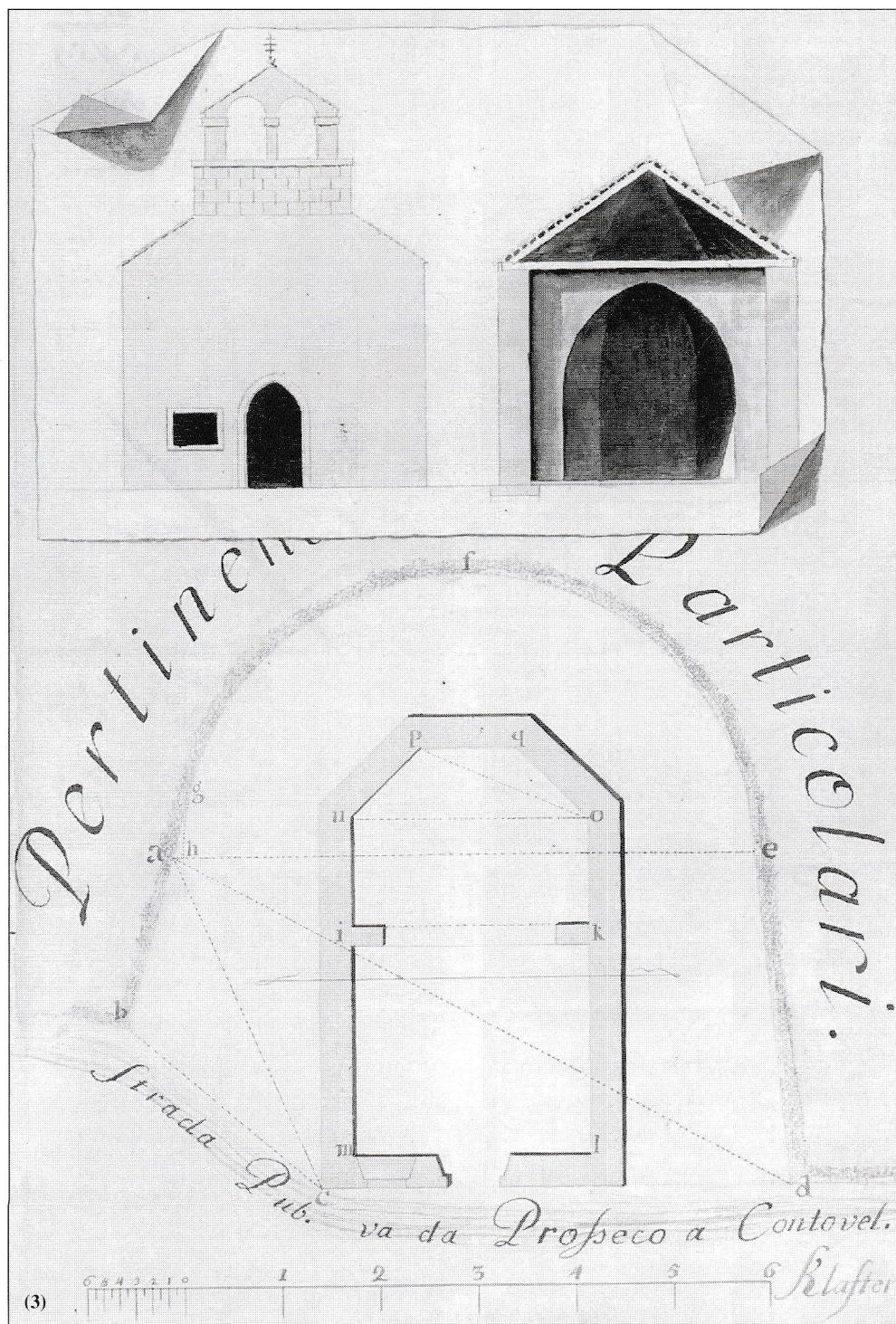
Fondo		Rlast. lineali	Rlast. quad.	a F. ⁿⁱ e Kar.	Importo
Triang. abc, base ac	l. 346				
metà perp.	0 33		202		
D. ^{to} acd, base ad	l. 712				
m.p.	1 19		324		
D. massimo ade, base ad	l. 712				
m.p.	1 25		1012		
D. minimo agh,	b. 034				
m.p.	0 03		001		
Semicircolo ate, circonferenza	923				
metà del raggio.	1 29		1340		
			3419	20	11 25 $\frac{1}{2}$
Muri del circondario,	l. 1419				
con fond.	a. 230		3544		
D. dell' Arco ik,	l. 226				
	a. 230		603		
			4147		
Si dibattè il vano sino all' imposta			155		
Resta netto			3952	18	45 10 $\frac{1}{2}$
Coperto del corpo magg.	l. 400				
	l. 400		1600		
D. di 3 triang., base di tutti	l. 349				
m.p.	1 00		349		
			1949	216	44 51 $\frac{1}{2}$
Saligio di quadrèli, Rettang. iklm.	l. 226				
	l. 210		515		
Trasp.			515		
fasc. 165. 796					10128 $\frac{1}{2}$

(1)

16. junija 1795 je Občina ocenila vrednost Nove cerkvice za dražbo

	Klast. lineali	Klast. quadr.	a.F. e Kar.	Importo	
Riporto		5 1 5		101	28 $\frac{1}{8}$
Rectang. inok,	l. 2 2 6	2 4 3			
	l. 1 0 9				
Triang. nop,	b. 2 2 6	0 5 2			
	m.p. 0 2 2				
D. pgo,	b. 1 5 2	0 2 4			
	m.p. 0 1 3				
		9 1 2	22	13	22 $\frac{2}{12}$
21 Piedi pietra di 2 fenestre			12	4	18
2 Ferrate alle med. ^{ne} , pesano L. 37			8	4	36
Vetrata ad' una di esse				2	-
2 Filiate alle stesse					12
10 Piedi pietra della porta			24	8	-
Scuro ferrato della med. ^{na}				4	-
Pietra lavorata del Campanile compresa la croce				8	-
5 Cantionali di pietra			30	2	30
Volto alla Gotica		6 0 0	1 8	6	48
2 Altari di pietra rovinati, soffitto, Balatojo, e Scala, tutto cadente p				20	-
Somma totale				165	34 $\frac{1}{2}$

Andrea Ritzger } P.^{te} Pub.^{ca}
Uldarico Moro }

lahko pritožil in dokazoval svojo pravico. Ta odlok je bil zaradi vmešavanja Občine objavljen v uradnem listu, časopisu Osservatore Triestino, šele leta 1838. Tako se je triletna doba iztekla komaj 1. februarja 1841; takrat je vpis postal dokončen in dobil značaj civilne pravice. Naša juserska imovina je bila vknjižena na podlagi cesarskega odloka iz leta 1826 št. 10904, to je na podlagi večstoletne posesti, tehnično lahko torej govorimo o priposestvovanju. Zadnji dan pred iztekom roka je občinski odvetnik Domenico de Rossetti vložil tožbo proti srenji Kontovel, češ da so ta zemljišča občinska in da srenje ne morejo imeti lastninskih pravic. Sodišče je bilo drugačnega mnenja in je 3. februarja 1841 tožbo zavrnilo. Razkačeni Domenico de Rossetti se je tako pritožil na prizivno sodišče za Spodnjo Avstrijo in Primorje v Celovcu, ki je potrdilo prvo rzsodbo. Vaški župan Blaž Daneu in ostali juserji so tako dobili še naknadno potrdilo o pravni naravi naše gmajne: bili so lastniki.

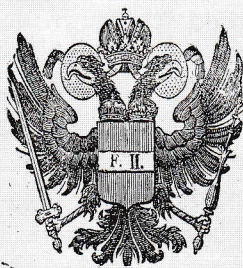
Leta 1835 so se Kontovelci prepirali z Barkovljani zaradi uporabe zemljišča, imenovanega Reber ali Griža. Ta kamniti pašnik, danes gozd, leži med Napoleonsko cesto in cesto, ki pelje na Kontovel iz Trsta. Obsega 464.616 m² in je last občine Trst. Šlo je za uporabo ali užitek. Spor so rešili z razdelitvijo zemljišča na dva dela. Kontovcem je pripadel zahodni del, Barkovljanom pa vzhodni. Protokol o razdelitvi so podpisali 22. maja 1844 v uradu mestnega magistrata in sicer za Kontovelce župan Mihael Daneu in Jožef Starc, za Barkovljane pa Ivan in Jožef Pertot. Menimo, da je protokol veljaven še danes.

5. julija 1853 je Avstrija izdala zakon št. 130 in 18. septembra 1855 še pravilnik, ki je veljal za Istro, Goriško in Gradiščansko ter Trst s teritorijem. Zakon je urejal vse pravice na juserskih zemljiščih v državi in dajal možnost vaščanom, da dokončno uredijo svoj odnos z občinami ali gosposkami, npr. Devinskimi grofi. Tudi ta postopek je Občina ovirala, proti državnemu zakonu pa je bila nemočna. Z izvedbo tega zakona se je v Avstriji končal postopek, ki ga je začela Marija Terezija: imenujemo ga zemljiška odveza.

Leta 1864 so Kontovelci sklenili, da bodo razdelili del jusa med upravičence. 1. avgusta pisno obvestijo mestnega magistrata; ta je v sodelovanju z Občino postopek trenutno zaustavil, celotno operacijo so izpeljali šele v letih 1872-77. Naj omenimo, da je v pismu deset podpisanih, polovica se je podpisala s križem.

13. decembra 1864 je Tržaška občina zopet vložila tožbo proti srenjam, tudi proti Kontovcem. Občinski odvetnik Pietro Kandler je navedel kot razlog, da srenje nimajo civilnih in političnih pravic, tako da je treba prvotno vknjižbo popraviti v prid občine. Imel nas je za sužnje.

31. decembra istega leta je sodnik Fonzari izdal rzsodbo. Tožbo je odločno zavrnil z razlogom, da brez privoljenja juserjev prvotnih vknjižb ni mogoče spreminjati. Ukazal je tudi, naj ta zavrnilni ukrep zapišejo v zemljiško knjigo. Še danes lahko preberemo naslednji stavek: "La domanda del Comune di Trieste viene rejetta". Odvetnik Kandler ni odnehal in tožbo nadaljeval na prizivnem sodišču, toda brez uspeha. Da je Tržaška občina zgodovinsko nasprotovala našim pravicam,

Da parte del cesareo regio Capitanato circolare di questa città e porto-franco di Trieste, per comando dell' eccelso Governo della medesima in data 26. dicembre 1795. Nro. 4230.

Si fa sapere al Pubblico, qualmente dalle ore 10 alle 12 della mattina del dì 19 corrente gennajo 1796 in Contovello si liciterà, per liberarsi al maggior offerente, salva la superiore approvazione, l'abolita Cappella, detta di S. Rocco, ossia della Madonna della Salvia, vicino Contovello, sopra il prezzo del Fisco di fmi. 100. Chi dunque volesse applicarvi, saprà comparire nel suddetto dì, ora, e luogo a fare le sue offerte.

Trieste, il dì 2 gennajo 1796.

P.A. Barone Pittoni, Consigliere Governale, e Capitano Circolare.

Antonio de Burlo.

Napoved dražbe

Per la abolita Cappella nominata la Madonna della Salvia posta sopra la strada Pub. fra Contovello e Brozacho come già si è già presentamento col suo viale e Capitello al d'intorno colli due divoti altaretti offerisco io sottoscritto fiorini all'emani n. 100 duo fiorini Certo da pagarsi pronta alla consegna della chiave e col dovuto rispetto mi confermo.

Trieste li 2. gennajo 1795.

Antonio Danelon

Pisna ponudba Antonia Danelona

priča dejstvo, da je gospod Kandler nadaljeval tožbo še na vrhovnem sodišču na Dunaju, ki je 7. junija 1865 izdalo sledečo razsodbo: srenje oz. vaške skupnosti so socialne tvorbe in njihove pravice so zasebnega značaja. Na žalost 135 let kasneje nekateri tega še niso razumeli in se sklicujejo na zakone iz dobe fašizma, ki trdijo, da so naše pravice javnega značaja in da jih je treba likvidirati!??

V naslednjih letih sta srenjo Kontovel zastopala Andrej in Gašper Gerlanc, zamenjala sta vrt na Mokolanu, ki ga je obdeloval župnik, z vrtom, ki je še danes last župnije. Seveda se je Tržaška občina kljub razsodbam vmešavala v ta postopek. Zadevo o vrtu so uradno rešili komaj leta 1921 s transakcijo na sodišču.

Leta 1872 se je nadaljeval dolg in zapleten postopek, ki so ga Kontovelci začeli 8 let prej. Razdelili so si med seboj 308.392 m² gmajne. Pobudo je dala občina v sodelovanju z gozdno upravo. Veliko površino jusa, imenovano 13. partida, v italijanščini Bosco Conti, so namreč pogozdili: skupno 378.535 m²; ta je ostala v lasti srenje, seveda tam niso smeli pasti živine. Razdelili so si parceli pod Napoleonsko cesto, imenovani Gobišče in Pri jeplenci, ter veliko parcelo zraven ceste, ki pelje s Proseka na Opčine, imenovano Na Rouni. 10. maja 1872 so sklicali občni zbor srenje, na katerem je 85 podpisanih jusarjev potrdilo to operacijo. 26. maja 1873 pa sta v Trstu Andrej Daneu in Matija Štoka podpisala pogodbo z gozdno upravo v prisotnosti namestnika mestnega magistrata. O tem je razpravljal tudi občinski svet na seji dne 7. februarja 1873. Prisoten je bil tudi svetovalec Ivan Nabergoj s Proseka, ki je zelo dobro zastopal pravico naše srenje. Govoril je o konzorciju upravičenih s Kontovela: tako je v zapisniku seje.

V prostorih kontovelske šole se je 29. marca 1874 zbrala srenja, da bi žrebali posamezne parcele, ki so postale last zasebnikov. Upravičenih posestnikov je bilo 142, občina si je "prislužila" pravico do žreba, ker je bila lastnica hiše št. 71, farovža. Simon Prašelj, po domače Roštov, je iz neznanih razlogov žrebal dvakrat. Po končanem žrebanju so sprejeli protokol. Podpisani so: za srenjo Matija Štoka, občinski svetovalec Josef Burgstaller, za gozdno upravo Francesco Maruscig, namestnik magistrata Antonio Reina in predsednik okraja, danes rajonskega sveta, Franc Luxa s Proseka. Plan je izdelal geometer Giovanni Ridi, vse stroške je krila Občina Trst.

V naslednjih letih je gozdna uprava odkupila žrebane parcele Na Rouni od Kontovelcev in jih pogozdila. Gozd obstaja še danes, čeprav v skrčeni obliki zaradi hitre ceste in avtoceste, in je last Dežele.

Matija Štoka pok. Andreja, bivajoč na št. 110, po domače Uzov, si je s to operacijo gotovo prislužil vidno mesto v zgodovini naše vasi. Njegovo ime in imena ostalih jusarjev so zapisana v zemljiški knjigi. Pravno je predstavljal srenjo in brez njegovega podpisa bi tega zapletenega postopka ne speljali.

Tržaška občina je na vse načine podpirala pogozditev jusarskih zemljišč, ker se jih ni mogla polastiti na pravni način. S pogozditvijo so vaščani pridobivali les za kurjavo, zgubljali pa so postopoma suverenost nad teritorijem v prid gozdne uprave. Deželna gozdna uprava še danes ovira in zavlačuje uveljavitev naših pravic.

Namestništvo vlade v Trstu je nadziralo pogozditev Krasa in opozarjalo bodisi občino kot pristojna ministrstva na Dunaju o morebitnih kršitvah jusarskih pravic. Vlada na Dunaju je dvakrat zavrnila občini projekt zakona o pogozditvi, dokler nista občina in gozdna uprava dobili prave rešitve.

Naj omenimo, da so pogodbo med srenjo in pristojnimi oblastmi podpisali samo kontovelski jusarji. Nekaj podobnega se je zgodilo tudi v Škednju, tam pa je mestni magistrat ugodil prošnji vaščanov z odlokom. Jus so v Škednju začeli obdelovati, nasadili so vinsko trto in sadna drevesa. Tako so si Škedenjci svoj jus razdelili leta 1875, vse stroške pa so krili sami.

Actum nella Villa di Contovello
 Li 19 Gennaio 1796

Con Decreto di quest' Ecc. Gov. no. 26. del 1795, e ricorrendo li 31. detto 1795 230 or.,
 viene viene di nome y la chiesa volta al
 pubblico incanto l'abbellita capella della di S.
 Roso, o sia della Madonna dell'Assunta vicina
 Contovello sopra il prezzo di fino a 100.
 scelti offerti dal Ant. Danielon, e a tal' oggetto
 viene sempre la qui annessa stima, e ora pure
 l'offerta del sud. Danielon, e destinare la più
 neta y la mentovata licitazione con li soliti
 avvisi in stampa, e di produrre il protocollo della
 licitazione nel termine di tre settimane.
 A tal' oggetto furono fatti affiggere li soliti avvisi,
 che per norma si annessero al presente proto-
 collo, e destinata la giornata della 19. cor-
 rente alle ore 10 alle 12 della mattina, e verrà
 deliberata al maggior offerente salva sempre
 l'approvazione di quest' Ecc. Gov. no.

Ora 10ma mattina

Fu quindi ordinato al fante Bernardo Parola di licitare la mentovata Capella di S. Roso
 o sia della Madonna della Valvia vicina Contovello per prezzo offerto di 100. - scelti
 offerti d' Antonio Danielon.

Andrea Danesi Sappano della Villa di Contovello offerì y la sud. capella a nome della
 Commis. di Contovello 101. - e non offrì, ^{invece di 12.} comparso alcun maggior offerente
 fu chiuso il protocollo, e deliberato a detta commis. Salvo talto l'approva-
 zione di quest' Ecc. Gov. no.

Par. 1795. 1796.

Andrea Danesi Sappano
 della villa di Contovello
 Sappano Paolo Antonio
 Sappano Maurizio
 Sappano Giovanni
 Sappano Francesco

[illegible]

Na Kontovelu je konzorcij upravičenih posestnikov obstajal samo de facto, medtem ko so na Opčinah, v Bazovici, v Trebčah in na Proseku konzorcije uradno ustanovili. Občina jih sploh ni upoštevala, tako da se je moralo zaradi prodaje neke parcele na Opčinah zopet izreči sodišče. Iz kupoprodajne pogodbe, ki je vknjižena, pa lahko razberemo, da so izkupiček prodaje vnovčili openski jesarji.

V osemdesetih in devetdesetih letih so nadaljevali s pogozditvijo Krasa. Tako je dne 5. julija 1884 mestni magistrat obvestil našo srenjo, da bodo postopoma pogozdili najvišji del naše gmajne, Parkljev hrib, Visoki hrib (Monte Gurca) tja do Opčin. Iz pisma lahko izluščimo, da so hoteli pogozditi večjo površino. Verjetno je vaški župan Simon Prašelj pogozditev omejil na zgoraj opisano območje. Na levem kraju ceste, ki pelje mimo Parkljevega hriba na Opčine, je še danes dobro ohranjen zid, ki teče tja do 13. partide; do tam so pogozdili.

55

Sedem let kasneje je izšel v Italiji zakon št. 1766/27, ki naj bi urejal pri nas že urejene pravice in odnose občanov na skupni lastnini, oziroma na občinski lastnini. Zakon je bil zasnovan predvsem za Srednjo in Južno Italijo. Iz političnih in raznarodovalnih razlogov so fašistične oblasti začele "urejati" tudi srenjske pravice pri nas. Čeprav 26. člen zakona jasno razlikuje srenjske pravice od ostalih, so komisariji za likvidacijo teh zemljišč to prezrli. Začeli so zapleten upravni postopek, s katerim naj bi naša zemlja prešla v občinsko last. Na pragu 3. tisočletja ti postopki niso dokončani v nobeni vasi tržaške pokrajine. Deželne in občinske oblasti se sklicujejo na dejstvo, da je postopek dolg in zapleten itd.

V resnici je zadeva zelo enostavna: naše pravice so že zdavnaj urejene in je nemogoče spreminjati pravno naravo jusarskih zemljišč po upravni poti!

Vrnimo se nazaj v zgodovino. Marija Terezija je začela postopek, ki mu pravimo zemljiška odveza, dokončno ga je izpeljal Franc Jožef I. z zakonom iz leta 1853. Spomnimo se kmečkih puntov in marčne revolucije leta 1848: postopoma je tlačan postal lastnik na svoji zemlji, fevdalizem je propadel. Zakon iz leta 1927 pa prepušča lastniku samo užitek na lastni zemlji (uso civico), lastnina naj bi bila od gospoda barona, v našem primeru Občine Trst. Vrnili smo se v dobo pred Marijo Terezijo: v srednji vek!

Fašistične oblasti so zatrle delovanje srenj in vaških odborov, ti pa so kljub temu delovali, vaščani so vedno hodili na gmajno in opravljali običajna dela. Kontovelci so v tistih težkih časih celo izzivali oblast. Leta 1929 so pri notarju uradno ustanovili organizacijo, imenovano "Consorzio dei **comproprietari** dei terreni consorziali di Contovello". Sprejeli so tudi statut in pravilnik, na podlagi katerega so delovali in skupno uživali jusarsko imovino. Predsednik konzorcija je bil Karlo Daneu, bivajoč na Kontovelu št. 63, po domače Č' mparjou. Zanimivo je, da smo te dokumente našli v težko dostopnih občinskih arhivih; zraven statuta in pravilnika pa je ležalo pismo, s katerim prefekt obvešča o dogodku komisarja za likvidacijo jusarske imovine. Občina in komisar sta to skrivala celih 70 let!

Sledila je 2. svetovna vojna. 25-letna diktatura in dolga borba proti njej ter raznim okupatorjem sta pustili globoko sled. Po osvoboditvi leta 1945 je primorski človek doživljal velike družbeno-politične spremembe, ki so ga postopoma odtujile od zemlje, tudi od gmajne. Italijanske oblasti so to izkoristile in nadaljevale s politiko in postopki iz prejšnjih let, brez odpora vaških srenj; Kontovel ni bil izjema. V naslednjih letih je Občina celo prodajala našo imovino, kar ji je uspelo s pomočjo ostalih oblasti: s pomočjo prefekture, sodnika za zemljiško knjigo, komisarja za likvidacijo jusarskih pravic in tržaške škofije. Na naši gmajni so zgradili naselje Sv. Nazarija in svetišče, posvečeno Materi božji, ki pa je bolj podobno bunkerju kot cerkvi. Skupno je občina prodala 83.000 m² kontovelske gmajne. 40 let kasneje Kontovelci trezno in umirjeno gledamo na ta dejstva: Istrane, ki so se naselili na naši zemlji, je pač doletela bridka usoda. Zapustili so svojo zemljo in svoj jus, morali so jim jih nekje nadomestiti. Škof Santin pa se je, vsaj sodeč po imenu kraja, zmotil:

Parkljev hrib je res neprimeren kraj za gradnjo svetišča, posvečenega Materi božji.

V sedemdesetih letih so se srenje začele prebujati, v nekaterih vaseh so obnovili zgodovinske odbore, deželni in občinski uradi pa jih niso priznavali, ker so se sklicevali na dejstvo, da srenje niso pravne osebe in da je njihova pravica uokvirjena v zakonu iz leta 1927. Zanimanja za to pobudo ni bilo, s prizadevanjem Kmečke zveze in nekaterih posameznikov pa so dognali, da bi lahko upravljali jusarsko imovino na podlagi zakona iz leta 1957. Naši odvetniki niso dovolj poglobili zadeve, tudi zakonodaja je bila pomanjkljiva. Naši izvoljeni predstavniki zadevi niso sledili, razen nekaterih izjem; niso pač dojeli, da je suverenost na lastni zemlji pomembna za obstoj in razvoj slovenskega življa v teh krajih.

Ne glede na vse to so leta 1986 sklicali in izpeljali volitve za ločeno upravljanje jusarske imovine. To je bilo nekaj novega v naši zgodovini, volilno pravico so imeli vsi prebivalci vasi oziroma katastrske občine, lastnica zemljišč naj bi bila Občina, občanom je ostal le užitek. Taka (ne)ureditev zadeve pa vsebuje možnost, da bi naš jus upravljali tudi tisti, ki nimajo pravice do tega. Leta 1991 je bil izvoljen odbor za ločeno upravljanje tudi na Kontovelu. Sestavljali so ga Mario Danieli, Danjel Zavادلal, Robert Danieli in Paolo Lapel. Njim gre veliko priznanje, da so obudili jusarsko problematiko v naši vasi.

Komisar za likvidacijo jusarskega premoženja in Tržaška občina pa sta ovirala delovanje teh odborov, tako da dejansko niso upravljali ničesar. V pristojnosti odborov so bila samo dovoljenja za sečnjo lesa in pobiranje suhljadi.

Openski odbor se je proti temu stanju pritožil na deželno upravno sodišče, ki je leta 1995 dodelilo redno upravo odborom, občini pa izredno. Nekaj je bilo s tem doseženo, pravni problem pa je še vedno obstajal. Slab odnos občin, nejasna pravna podlaga odborov za ločeno upravljanje in nedokončani postopki deželnega komisarja so bodrili vaščane, da poiščejo drugo rešitev problema.

V skoraj vseh vaseh Tržaške pokrajine smo začeli obnavljati zgodovinske odbore srenj, leta 1995 tudi na Kontovelu. Srenje so čutile potrebo po koordinaciji, tako je nastala Agrarna skupnost srenj in jusov na pokrajinski ravni; njen sedež je na Padričah. Skupno delo je takoj obrodilo svoje sadove: navezali smo stike z ostalimi srenjami v državi in tudi v Sloveniji. Ogromno pravnega znanja pa smo pridobili s sodelovanjem z univerzo v Trentu, ki že vrsto let preučuje problematiko skupne lastnine.

Leta 1996 je Dežela izdala zakon, ki daje možnost srenjam, da postanejo pravne osebe zasebnega značaja. Križ, Opčine, Repentabor in Kontovel so priliko takoj izkoristile in vložile prošnjo na podlagi navedenega zakona. Pred tem pa so srenje uradno potrdile svoj obstoj pri notarju ter sprejele statut; vzor za statut smo povzeli iz Cortine d'Ampezzo, ker so tam srenje priznane; seveda smo ga prilagodili našim običajem, zgodovini in potrebam.

Deželni uradi so prošnjo srenj po priznanju pravne osebnosti zamrzili. Zaradi svoje vsebine je deželni zakon potreboval odobritev Evropske unije; ta postopek je

nalašč trajal cela tri leta. Junija leta 1999 so štiri srenje končno dobile odgovor; prošnjo so odklonili na podlagi mnenja komisarja za likvidacijo juserske imovine. V tem času je bila izpeljana obširna raziskava po tržaških arhivih, nekaj zelo važnih dokumentov smo izsledili tudi v Ljubljani.

V nekaj mesecih je bilo praktično storjeno tisto, česar deželni komisar ni naredil v 75 letih, četudi mu zakon to narekuje; to je raziskava o pravni naravi juserske imovine.

Na tej podlagi so srenje iz Križa, s Kontovela, z Opčin in iz Repna vložile priziv na deželno upravno sodišče proti neupravičenemu odgovoru Dežele. Sodišče se je izreklo v zelo kratkem času. Razsodba št. 369/2000 je bila deponirana dne 31. marca 2000.

Sodišče je priziv sprejelo in s tem izničilo odklonilni odgovor Dežele, poleg tega je razsodba potrdila obstoj srenj in njihovo pravico po priznanju pravne osebnosti. Osvetlilo je tudi razsodbo iz leta 1864: Tržaška občina ni lastnica teh zemljišč. S tem je tudi jasno, da je zemljiška knjiga bistvenega pomena pri reševanju tega problema. Na podlagi zakonov, ki jo urejajo, kar ni vknjiženo, ne obstaja: to velja tudi za t.im. "uso civico".

Zgodovinska razsodba je močno odjeknila v naši deželi in širom po Italiji, tudi sodnik za zemljiško knjigo jo je sprejel z zanimanjem in mesec dni kasneje uradno zavrnil kupoprodajne pogodbe občin, ki so že nekaj let čakale na vknjižbo, ter odredil, naj bo zavrnilni ukrep vknjižen.

27. maja 2000 je koordinacija srenj in jusov na Tržaškem priredila posvet o starodavni skupni lastnini v prostorih nekdanjega Narodnega doma v Trstu. Odziv je bil izjemen, poleg domačinov so se posveta udeležili ljudje iz osmih italijanskih dežel, tudi krajevnih oblasti ni manjkalo. Ob tej priliki se je deželni odbornik za krajevne uprave obvezal, da bo sklical srenje in občine, da bodo končno poiskali skupno rešitev. 17. julija 2000 je Deželi zapadel rok, v katerem bi lahko vložila priziv proti razsodbi, ki je tako postala pravnomočna. Iz gotovih virov smo izvedeli, da je tržaški župan zaprosil predsednika deželne vlade, naj priziv vloži, deželna advokatura pa je to odsvetovala. Naj omenimo nekaj posledic: deželni komisar za likvidacijo jusa je ponudil svoj odstop. Danes, 22. julija, ne vemo, če so ga sprejeli, gozdna uprava pa je zagotovila, da bo spoštovala naše pravice.

Srenja Kontovel je do sedaj odigrala važno vlogo pri reševanju problema, skupno delo z ostalimi srenjami pa še zdaleč ni končano, potrebno bo še veliko truda. Moramo se zavedati, da so vaške skupnosti socialne tvorbe, ki lahko odigrajo važno vlogo tudi v dobi globalizacije in interneta. Torej ne bomo odnehali, naš obstoj in razvoj sta odvisna od nas samih.

Vaška skupnost Kontovel je živa, tako kot naša pravica.